

СПЕЦИФИЧНА НАТОВАРЕНОСТ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ В ДИСТАНЦИОННА ФОРМА НА ОБУЧЕНИЕ – СЪЩНОСТ И МОДЕЛИ ЗА ОТЧИТАНЕ В НЯКОИ БЪЛГАРСКИ УНИВЕРСИТЕТИ

Стоянка Лазарова, Лъчезар Лазаров

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. В настоящата статия се прави сравнителен анализ на моделите за отчет на специфичната натовареност на университетските преподаватели в дистанционна форма на обучение. Целта е да се открият добрите практики и евентуално да се направи крачка в посока предлагане на универсален модел, който да подпомогне работата на университетите относно удовлетворяване критериите на НАОА. А също и да създаде условия за повишаване мотивацията и ангажираността на преподавателите за проектиране и изграждане на все по-качествени електронни курсове за дистанционно обучение.

Ключови думи: дистанционно обучение

Въведение

Трансформирането на традиционен учебен курс в електронен, който да се прилага в дистанционната форма на обучение в съвременните български университети, изисква специфична педагогическа компетентност у преподавателите. През месеците на задължително онлайн обучение в условията на извънредното положение поради пандемията COVID-19 на всички учители и преподаватели се наложи да извършват допълнителни учебни дейности, които не са присъщи за традиционното обучение. Проблемът със специфичната натовареност на преподавателите в дистанционното обучение като че ли изплува на дневен ред, макар и да не е нов. В настоящата статия се прави сравнителен анализ на моделите за отчет на специфичната натовареност на университетските преподаватели в дистанционна форма на обучение с цел да се открият добрите практики и евентуално да се направи крачка в посока предлагане на универсален модел, който не само ще подпомогне работата на университетите относно удовлетворяване критериите на НАОА, но и ще съз-

даде условия за повишаване мотивацията и ангажираността на преподавателите за проектиране и изграждане на все по-качествени електронни курсове за дистанционно обучение.

Моделът за отчитане на специфичната натовареност на преподавателите се отнася най-вече за дистанционната форма на обучение и затова е базиран на *двамата държавни нормативни документа*, на които организирането и провеждането на дистанционното обучение би следва изцяло да съответства, а именно:

- Наредбата за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (от 2004)¹⁾;

- Критериите²⁾ за оценяване на дистанционна форма на обучение на НАОА, приети от Акредитационния съвет на НАОА на 09.03.2017 г.

Предпоставки за изграждане на модела. Подготовката на модела за отчитане специфичната натовареност на преподавателите в дистанционна форма на обучение се налага от критериите за оценяване на дистанционната форма на обучение (на НАОА), в които има изискване да бъдат разработени:

- „нормативна база и мерки за формиране на академична натовареност и за стимулиране на преподавателите за участие в дистанционна форма на обучение, за проектиране и разработване на виртуални ресурси и др.“ (критерий 4.1);

- „Нормативен документ за отчитане на специфичната натовареност на преподаватели в дистанционна форма на обучение за специалност. Мерки за стимулиране и подкрепа на преподаватели за проектиране и разработване на виртуални ресурси.“ (т. 31);

- „Отчети за специфичната натовареност на преподавателите в дистанционна форма на обучение за специалност“ (т. 25).

1. Основни понятия

За целите на настоящото изследване е важно да се разгледат някои основни понятия като електронно обучение, дистанционно обучение, специфична натовареност на преподаватели в дистанционна форма на обучение в специалност.

Електронното обучение (e-learning) е подход, ориентиран към студента, при който се прилагат съвременни мултимедийни технологии и интернет за подобряване качеството на учене чрез улесняване на достъпа до ресурси и услуги, както и към отдалечен обмен и сътрудничество (Peycheva-Forsayt 2014, 2).

Ролята на технологиите в електронното обучение се свежда до: (Peycheva-Forsayt 2014)

- средство за съхранение, извличане, обработване и представяне на учебна информация;

- средство за комуникация (синхронна или асинхронна) между преподавател и студенти;
- средство за осъществяване на основни учебни дейности (присъствено или отдалечено);
- средство за организация, администриране и управление на учебната дейност.

Провеждано в дистанционна форма, електронното обучение създава предпоставки за достигане до обучаемите в избрано от тях време и място. Електронно обучение може да се прилага и като допълваща форма при редовното и задочното обучение.

Дистанционно обучение – не е ново понятие, възникнало е в края на XIX век. То характеризира „обучение, което не е задължително да включва използването на компютри и мрежи. Такъв пример е кореспондентското обучение. Дистанционното обучение предполага взаимодействие между учащите се и между тях и преподавателя от разстояние. С развитието на технологиите – аудиовизуалните, а после и електронните – дистанционното обучение все по-често се асоциира с тяхното използване“ (Peyscheva-Forsayt et al. 2009, 4).

Съгласно чл. 1 (2) от Наредбата за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (от 2004) **„Дистанционната форма на обучение“** е организация на учебния процес, при която студентът и преподавателят са разделени по местоположение, но не непременно и по време, като създадената дистанция се компенсира с технологични средства“.

С цел определяне същността на понятието „специфична натовареност на преподавателите в дистанционна форма на обучение“ е целесъобразно да бъдат разгледани различията между дистанционната форма на обучение и редовната (и задочната) форма на обучение.

В контекста на Наредбата за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (от 2004) създадената дистанция между студента и преподавателя се компенсира с технологични средства. Един от най-съществените въпроси, свързани с качеството на дистанционното електронно обучение, е дали неговото осигуряване се отличава от това на традиционното присъствено обучение, макар и подпомогнато от технологиите. Механизмите за осигуряване на качество, приложени към тези два вида обучение, следва да се различават.

Могат да се посочат следните основни типове *различия между присъственото (редовно и задочно) и дистанционното обучение* по отношение на преподавателската натовареност:

- електронното учебно съдържание – за да се компенсира липсата на физическо присъствие на преподавател, е нужно учебното съдържание да има отличителните по отношение на традиционните учебни материали характе-

ристики като *мултимедийност* (да съдържа освен текст и изображения, но и аудио и видео информация), *нелинейност* (наличие на хипервръзки) и *интерактивност* (взаимодействие със средата) (Peycheva-Forsayt 2012);

– отдалеченост на обучаемите, което ограничава взаимодействието с преподавателите в сравнение с присъственото обучение. Чрез съвременните комуникационни технологии може да се реализира „интерактивната връзка студент – преподавател“ (в контекста на чл. 7 на Наредбата), без да се налага те физически да са на едно място;

– дизайн на дистанционното обучение, който включва детайлно проектиране на всички учебни ресурси и задачи, онлайн учебни дейности, процедури и инструменти за оценяване, както и инструментите на електронната среда, с помощта на които всички компоненти на обучение ще бъдат реализирани (Peycheva-Forsayt 2012);

– дистанционното обучение е „видимо“, т.е. тъй като комуникацията онлайн е текст-базирана или чрез видеоконферентна връзка и в повечето случаи съхранена, тя е лесна за наблюдение и инспектиране. Същото се отнася и до учебните материали и дейности, от които се пази следа в платформата за електронно обучение (Peycheva-Forsayt 2012).

В този контекст *специфичната натовареност на преподавателите в дистанционна форма на обучение* включва следните учебни дейности, различни от дейностите, които преподавателят извършва в редовна и задочна форма.

Учебна дейност 1. Създаване на учебно съдържание (учебни материали и ресурси), което има специфичните (т.е. различни от редовно и задочно) за дистанционното обучение характеристики, а именно **мултимедийност, нелинейност, интерактивност**. Публикуваното учебно съдържание в платформата за дистанционно обучение трябва да е 75% от учебното съдържание според учебната програма.

Основания за учебна дейност 1 могат да бъдат открити в Наредбата за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (чл. 9 (1)) и критериите на НАОА (т. 3 и т. 24).

Учебна дейност 2. Планиране на учебни дейности (специфични за дистанционното обучение, т.е. различни от учебните дейности в редовна и задочна форма).

Учебните дейности в дистанционна форма реализират т.нар. „интерактивна връзка студент – преподавател или между студенти“ (в контекста на Наредбата) и осигуряват постигане на по-добро разбиране и усвояване на учебния материал.

Типове дейности:

– задания, форуми, уики (работа по групи) и др.;

– активни дейности (като уебинар, видеоконференции, виртуална класна стая, урок), които могат да компенсират липсата на присъствено взаимодействие

вие между преподавател и студент/и по време на лекциите и семинарите от редовната и задочната форма.

Синхронната учебна среда (или *онлайн обучението*), като част от учебна дейност 2, включва онлайн лекции и онлайн семинарни упражнения. Организира се във виртуалната учебна зала по график (предварително обявен за преподавателя и студентите). Преподавателят би следвало много внимателно да прецени кога да приложи видео лекция (асинхронно обучение) и кога – онлайн лекция (синхронно обучение), тъй като основната разлика, от педагогическа гледна точка, е възможността за взаимодействие между участниците в учебния процес.

Основания за учебна дейност 2 могат да бъдат открити в критериите на НАОА (т. 21 и т. 24).

Учебна дейност 3. *Дизайн (проектиране) на електронен курс за дистанционно обучение.*

Планирането и проектирането на електронен учебен курс (учебни ресурси и дейности) за дистанционното обучение е плод на творческия труд и стила на всеки преподавател, който умело прилага специфичните за дистанционната форма на обучение педагогически подходи.

Основания за учебна дейност 3 могат да бъдат открити в критериите на НАОА (т. 5 и т. 6).

Учебна дейност 4. *Организиране на онлайн консултации.*

Онлайн консултацията е синхронна електронна комуникация между преподавател и студент/и, при която участниците се намират на различни географски места, но са на линия по едно и също време.

Онлайн консултациите могат да бъдат два вида:

– чат (писмена комуникация между преподавател и студент/и в реално време) – преподавателят влиза в чат-стаята за консултации в точно определен ден и час (предварително обявен на студентите). Консултацията може да бъде проведена от всяко място, като предварително бъде създадена чат-стаята на съответния преподавател; или

– видеоконферентна връзка (устна комуникация със студентите в реално време) преподавателят влиза във виртуалната учебна зала за консултации в точно определен ден и час (предварително обявен на студентите).

Основания за дейност 4 могат да бъдат открити в Наредбата за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища (чл. 7) и критериите на НАОА (т. 36 и т. 11).

Тук, разбира се, възниква логичният въпрос кой и как ще реализира *контрола* върху изпълнението на учебните дейности, включени в специфичната натовареност на преподавателя в дистанционна форма на обучение. И докато за редовна и задочна форма има изградени през годините и общоприети начини и процедури за контрол, за дистанционна форма липсва единство и в раз-

личните университети този проблем е решен по различен начин или изобщо не е решен.

Във *Великотърновския университет* от края на 2019 г. е създадена Комисия за мониторинг на качеството на дистанционното обучение, която е специализиран колективен орган на Академическия съвет по въпросите на качеството на дистанционната форма на обучение в Университета. В нея се включват директорът на Центъра за дистанционно обучение, който е председател на Комисията, представители на обучаващи звена на Университета, които предлагат програми в дистанционна форма на обучение.

Комисията изпълнява следните основни дейности:

- разработване на инструментариум за мониторинг на качеството на учебните курсове в дистанционна форма на обучение;

- извършване на периодични проверки с цел мониторинг и оценка качеството на създадените курсове съобразно утвърдените от Акредитационния съвет на НАОА критерии за оценяване на дистанционна форма на обучение.

За целите на изследването е полезно да бъдат разгледани *добри практики в някои български университети*, както и да се направи кратък анализ на нормативните документи, касаещи отчитането на специфичната натовареност на преподавателите в дистанционна форма.

2. Добри практики от българските университети с хуманитарен профил (подобен на профила на Великотърновския университет)

При подготовка на анализа се има предвид само информацията, която университетите са публикували официално на сайтовете си, като усилията са насочени към търсене на отговор на следните въпроси.

- Какво се разбира под аудиторна заетост в дистанционна форма? Дали се вземат предвид само присъствени занятия (лекции, семинарни упражнения и др.), или в аудиторната заетост са включени и специфичните за дистанционната форма учебни дейности (създаване на е-курс по дисциплина; онлайн консултации, вебинари и др.)?

- Дали се отчита специфичната работа на преподавателя в дистанционна форма и как?

В анализа са включени Софийският университет, Югозападният университет, Пловдивският университет и Шуменският университет.

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Съгласно нормативен документ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (РД19-451/27.11.2019)³⁾ дейностите – подготовка (дизайн) на нов курс; подготовка (дизайн на електронни учебни ресурси за нов курс); актуализация на курс, се считат за извънаудиторна заетост в дистанционна форма на обучение. От Учебния план⁴⁾ на магистърска програма „Информационни и комуникационни технологии в образованието“ за дистанционна форма на

обучение става ясно, че преподавателите отчитат само присъствените часове (лекции, семинарни упражнения и практически упражнения/хоспитиране), които според Наредбата за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища трябва да са не повече от 30% от аудиторната заетост в редовна форма.

Извод: в Софийския университет под аудиторна заетост се има предвид само присъствените занятия; отчита се специфичната работа на преподавателя в извънаудиторната заетост при създаване и актуализиране на е-курсовете.

Югозападен университет „Неофит Рилски“

От образците⁵⁾ за учебни планове и учебни програми в дистанционна форма се вижда, че неприсъствената заетост (70%) се счита за аудиторна заетост, което също следва да се отчита. Съгласно Правилника⁶⁾ за организиране на дистанционна форма на обучение в Югозападния университет „Неофит Рилски“ чл. 18. (2) неприсъствените занятия се отчитат като консултации.

Съгласно чл. 69 (ал. 5 и 6) от Правилника⁷⁾ за образователните дейности на Югозападния университет „Неофит Рилски“: (5) неприсъствената част се провежда под формата на: самоподготовка, синхронна и асинхронна комуникация с тютори (преподаватели), полагане на тестове, подготовка на курсови работи, проекти и други; (6) задължителни за студента и тютори (преподаватели) са консултациите по интернет, определени с учебната програма за всяка дисциплина, но не по-малко от 10 на сто от аудиторната заетост, предвидена в учебния план за редовна форма на обучение по специалността.

Извод: в ЮЗУ неприсъствената заетост (която е над 70% от аудиторната за редовна форма) се счита за аудиторна заетост и се отчита както аудиторната.

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

От правилника⁸⁾ за организация, провеждане и осигуряване на електронни и дистанционни форми на обучение в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ става ясно, че ПУ използва електронни форми на обучение във всички форми на обучение за придобиване на висше образование, както и в различни формални и неформални степени и форми на специализация и квалификация (чл. 5.(1)).

Изводът, който можем да направим, е, че в ПУ има добре развити електронни форми на обучение, които се прилагат във всички форми на обучение.

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

От правилника⁹⁾ на Центъра за електронно обучение към Шуменския университет става ясно, че Центърът за дистанционно обучение е трансформиран в Център за електронно обучение през 2019. ШУ не предлага програми в дистанционна форма на обучение.

Изводът, който се налага в резултат от анализа на състоянието на дистанционната форма в българските университети със сходен профил на ВТУ, е:

– и в трите (без Шуменския университет) университета има правила и процедури за отчитане на специфичната за дистанционната форма работа на преподавателя, макар че всеки университет има собствено виждане как да бъде организирано това;

– липсва единство по отношение на понятието аудиторна заетост в дистанционна форма.

3. Добри практики от някои други български университети

Университет за национално и световно стопанство (УНСС)

От правилника¹⁰⁾ за учебната дейност на УНСС (табл. 3) се вижда, че пълната заетост бива аудиторна (лекции и упражнения) до 30% и извънаудиторна. Липсва публично обявена информация за това как се отчита работата на преподавателите в дистанционна форма.

Военните училища

В инструкцията¹¹⁾ за организиране и провеждане на дистанционна форма на обучение във военните училища има раздел шести – „Отчитане на аудиторната заетост на научно-преподавателския състав, организиращ и провеждащ дистанционна форма на обучение“, съгласно чл. 31 – 34 за аудиторна заетост се отчита освен всеки *присъствен* академичен час (чл. 31), но и:

– изготвянето на учебно съдържание, изпращането му на електронните адреси на обучаемите, проверката на разработки извън присъствените занятия, консултациите и другите дейности на преподавателите, свързани с дистанционна форма на обучение в размер на не повече от 30 на сто от хорариума за съответната учебна дисциплина (чл. 32);

– разработването на курсове за самоусъвършенстване, учебни материали за самостоятелно изучаване или на други информационни блокове, одобрени за дистанционно обучение от основно звено, се *отчитат за аудиторна заетост* в размер на 1 академичен час, умножен по броя на ползвалите (завършили) съответния курс или материали, но не повече от 30 часа годишно (чл. 34).

Аудиторната заетост на научно-преподавателския състав, провеждащ квалификационни курсове в дистанционна форма на обучение, се отчита в размер на 5 на сто от хорариума за дадения курс, умножен по броя на обучаемите в курса, но не повече от броя на часовете за курса, определен в учебната документация (чл. 33.).

Технически университет София

В нормативите¹²⁾ на учебната заетост на преподавателите от Технически университет – София, за учебната 2019/2020 са заложили неприсъствени лекционни часове и неприсъствени часове упражнения.

Русенски университет „Ангел Кънчев“

Русенският университет обезпечава дистанционната форма на обучение на базата на специално разработена платформа за е-обучение eLSe-02. От ин-

формацията на сайта¹³⁾ на РУ става ясно, че в учебните планове на програмите в дистанционна форма на обучение аудиторната заетост се разбира само като присъствени занятия. Липсва публично обявена информация за правила на отчитане на преподавателската натовареност.

Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна

От правилника¹⁴⁾ за организиране на дистанционна форма на обучение в Медицинския университет – Варна, чл. 17 (6) задължителни за студента и за преподавателя (титуляр и асистент) са комуникациите по интернет, равняващи се на 10 на сто от аудиторната заетост, предвидена в учебния план за редовна форма на обучение по специалността.

Стопанска академия – Свищов

От сайта може да бъде намерена и разгледана учебна програма по дисциплина в програма в дистанционна форма на обучение (например от учебния план¹⁵⁾ на магистърска програма „Банков мениджмънт“, ОКС „Магистър“, дистанционна форма, икономисти, дисциплината „Практически банков мениджмънт“). Веднага прави впечатление фактът, че аудиторната заетост за дистанционна форма включва освен присъствен период, но и синхронни и асинхронни онлайн лекции, които се отчитат еднакво както за редовна, така и за дистанционна форма.

Икономически университет – Варна

От сайта на ИУ – Варна¹⁶⁾, се вижда, че в учебните планове за дистанционна форма за аудиторна заетост се считат само присъствените занятия (лекции и упражнения). На сайта липсва публикуван регламент за отчитане специфичната натовареност на преподавателите в дистанционна форма на обучение.

Нов български университет

На сайта на НБУ¹⁷⁾ могат да се намерят редица стандарти – стандарт за дистанционно обучение; стандарт за електронно обучение в курс и др., като приложения на наредба за учебния процес в НБУ.

От стандарт¹⁸⁾ за основните дейности на редовните преподаватели в НБУ се вижда, че в системата за допълнително заплащане влиза извънаудиторна заетост на преподавателите като заетост – поддържане на дискуссионен форум в уебсайта; внагане на учебни материали за електронно обучение – виртуална лекция, радиолекция, видеолекция, учебен филм, допълнителни учебни материали (статии, реферати, есета, статистически данни, графични, аудио- и видеоматериали, библиографии и др.).

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите (ВУАРР) – Пловдив

От системата¹⁹⁾ за формиране и отчитане учебната заетост на академичния състав в дистанционна форма на обучение става ясно, че аудиторната заетост включва освен присъствени консултации по лекционния материал, присъствени консултации по самоподготовка, но и *онлайн консултации* (чл. 1). От учебните планове²⁰⁾ се вижда, че различните видове аудиторна и извънаудиторна заетост са разписани с уточнени часове.

4. Кратък сравнителен анализ на наличните правила за отчет на специфичната за дистанционното обучение работа на преподавателите в някои български университети

За целите на изследването са подбрани 13 български университета, които са разделени на две групи (без Шуменския университет остават 12):

– университети с хуманитарен профил (сходен на профила на ВТУ) – Софийски; Югозападен, Пловдивски, Шуменски;

– някои други български университети – УНСС, военните училища, Техническият университет – София, Русенският университет, Медицинският университет – Варна, Стопанската академия – Свищов, Икономическият университет – Варна, Нов български университет и ВУАРР.

Сравнителният анализ е ограничен в следните направления:

- платформа за дистанционно обучение;
- аудиторна заетост в дистанционна форма;
- правила и процедури за отчитане на академичната натовареност, специфична на ДФО аудиторна заетост.

Таблица 1. Сравнителен анализ на наличните правила за отчет на специфичната за дистанционното обучение работа на преподавателите в някои български университети

Университет	Платформа за дистанционно обучение	Аудиторна заетост в дистанционна форма	Правила и процедури за отчитане на академичната натовареност, специфична на ДФО аудиторна заетост
Някои български университети с хуманитарен профил			
Софийски университет	Moodle	Само присъствените занятия (лекции, семинарни упражнения)	Отчита се специфичната работа на преподавателя в извънаудиторната заетост при създаване и актуализиране на е-курсовете
Югозападен университет	Blackboard	В ЮЗУ неприсъствената заетост (която е над 70% от аудиторната за редовна форма) се счита за аудиторна заетост.	Неприсъствените занятия се отчитат като консултации.
Пловдивски университет	Moodle	Видовете учебна заетост са много повече от лекции и семинарни упражнения и включват специфични за дистанционната форма дейности, като в хорариума	Отчита се както аудиторната, така и извънаудиторната заетост на преподавателя.

		часове се определя дали са онлайн (в реално време), или са офлайн (асинхронна работа, присъствени занятия и др.).	
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“	Не предлага програми в дистанционна форма	-	-
Някои други български университети			
УНСС	Moodle	Аудиторната заетост включва само присъствени занятия, без специфичните за ДО дейности.	Липсват публично регламент и правила.
Военните училища	Moodle	Аудиторната заетост включва: разработването на курсове за самоусъвършенстване, учебни материали за самостоятелно изучаване или на други информационни блокове, одобрени за дистанционно обучение от основното звено.	Специфичната за дистанционното обучение натовареност се отчита за аудиторна заетост в размер на 1 академичен час, умножен по броя на ползвалите (завършили) съответния курс или материали, но не повече от 30 часа годишно. Аудиторната заетост на научно-преподавателския състав, провеждащ квалификационни курсове в дистанционна форма на обучение, се отчита в размер на 5 на сто от хорариума за дадения курс, умножен по броя на обучаемите в курса, но не повече от броя на часовете за курса, определен в учебната документация.
Технически университет – София	Moodle	Разглеждат неприсъствени лекционни часове и неприсъствени часове упражнения	За неприсъствените лекционни часове – всеки проведен по учебен план час се умножава по броя на студентите и по коефициент 0,16. За неприсъствените часове упражнения – всеки проведен по учебен план час се умножава по броя на студентите и по коефициент 0,08.

Русенски университет „Ангел Кънчев“	e-Learning Shell (eLSe-02) специално разработена за нуждите на РУ плат-форма	В учебните планове на програмите в дистанционна форма на обучение аудиторната заетост се разбира само като присъствени занятия.	Липсва публично обявена информация за правила на отчитане на преподавателската натовареност.
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна	Blackboard	Задължителни за студента и за преподавателя (титуляр и асистент) са комуникациите по интернет, равняващи се на 10 на сто от аудиторната заетост, предвидена в учебния план за редовна форма на обучение по специалността.	Консултациите се отчитат като аудиторна заетост.
Стопанска академия – Свищов	Moodle	Аудиторната заетост включва освен присъствени периоди, но и синхронни и асинхронни онлайн лекции.	Липсва публично обявен регламент.
Икономически университет – Варна	Moodle	В учебните планове за дистанционна форма за аудиторна заетост се считат само присъствените занятия (лекции и упражнения).	Липсва публично обявен регламент.
Нов български университет	Moodle	В аудиторната заетост са включени специфични за дистанционното обучение дейности.	Липсва публично обявен регламент.
Висше училище по агробизнес и развитие на регионите (ВУАРР) – Пловдив	Moodle	Аудиторната заетост включва присъствени консултации по лекционния материал; присъствени консултации по самоподготовка и онлайн консултации.	От документа „Система за формиране и отчитане учебната заетост на академичния състав в дистанционна форма на обучение“: – онлайн консултациите, вкл. проверка на казуси, курсови работи, есета, реферати и др., се отчитат като упражнения, съгласно хорариума на дисциплината по учебен план (чл. 3);

			– изготвяне и обновяване на учебни материали съгласно утвърдената методика – 25 часа упражнения (чл. 3); – проведените присъствени и онлайн консултации – 1,5 часа на студент.
--	--	--	--

Изводите, които се налагат, могат да бъдат обособени в трите основни направления на анализ: платформи за дистанционно обучение; аудиторна заетост в дистанционна форма; правила и процедури за отчитане на академичната натовареност, специфична за дистанционната форма на обучение.

4.1. Платформи за дистанционно обучение

От всички разгледани университети (12 на брой) 9 организират дистанционната си форма на база платформата за дистанционно обучение Moodle (безплатна), два – Blackboard (платена), и един – платформа, разработена специално за тях.

Извод: голяма част от българските университети (държавни и частни) ползват платформата за електронно обучение Moodle, за да реализират дистанционната си форма. Причините са: безплатна е; лесна и интуитивна за ползване както от студенти, така и от преподаватели; има нужните функционалности, за да се създадат условия за удовлетворяване на критериите на НАОА.

4.2. Аудиторна заетост в дистанционна форма

В държавните нормативни документи (Закон за висшето образование, Наредба за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища, Наредба за държавните изисквания за дистанционно обучение, Критерии на НАОА) липсва яснота какви точно учебни дейности се включват съответно в аудиторната и в извънаудиторната заетост за дистанционна форма. Затова и специфичната натовареност на преподавателя в дистанционна форма се отразява в учебната документация по различен начин за всеки университет. Могат да се оформят две групи университети:

- университети, които в аудиторната заетост се включват учебни дейности, специфични за дистанционната форма; и
- университети, които не приемат за аудиторна заетост учебните дейности, специфични за дистанционната форма, и ги поставят в графа „извънаудиторна заетост“ в учебните си планове.

По отношение на разбирането за аудиторна заетост в дистанционна форма в българските университети липсва единство. От анализираните в изследването университети 4 (Софийски университет, УНСС, Русенски университет и Икономическият университет – Варна) не виждат разлика между аудиторната заетост в редовна и в задочна форма, т.е. присъствените занятия (лекции, упражнения и др.) и аудиторната заетост в дистанционната форма.

Извод: нормативната база на национално ниво по отношение на дистанционната форма не регламентира еднозначно специфичната натовареност на преподавателя като аудиторната заетост. Това може да се тълкува като предоставяне на поле за академична автономност в работата на университетите.

4.3. Правила и процедури за отчитане на академичната натовареност, специфична за дистанционната форма на обучение

Важно е да се уточни, че събраните данни са на база официално публикуваната на сайтовете на университетите информация. Немалка част от университетите не са предоставили публично подобна информация. Въпреки това можем да направим следните *изводи*:

- наблюдава се липса на единство в подходите за отчет на академичната натовареност на преподавателите;

- от всички изследвани университети (12 на брой) в 7 имат регламент и правила, според които се отчита специфичната натовареност на преподавателите в дистанционна форма на обучение, за 5 университета няма публикувана информация (УНСС, Икономически университет – Варна, Стопанска академия – Свищов, Русенски университет и Нов български университет);

- във всеки университет от общо 7-те (за които е намерена информация) има изработена формула, по която се извършва отчитането. Тази формула е различна за всеки един университет, тук единство няма. Може да се забележи единствено, че присъстващите параметри най-често са брой студенти и планирани в учебния план за редовна форма аудиторни занятия. Разбира се, има изключения, като Софийския университет, които отчитат само работата по подготовката и актуализирането на електронен учебен курс, по който обаче могат да работят както дистанционни, така и редовни и задочни студенти.

5. Състояние на дистанционното обучение във Великотърновския университет

Анализът е направен по същите направления, както и за другите университети по-горе.

5.1. Платформата за дистанционно обучение във ВТУ

С началото на учебната 2019/2020 дистанционната форма във Великотърновския университет стартира с платформата Moodle. Макар преходът от една платформа към друга да е съпроводен от затруднения, тази крачка е наложителна, за да се осигури подходяща среда за обучение, в която е възможно, от една страна, преподавателите да разгърнат творческия си потенциал по отношение на проектиране и създаване на учебни курсове, използвайки разнообразните средства на средата, и от друга страна, максимално удовлетворяване критериите на НАОА.

5.2. Аудиторна заетост в дистанционна форма във ВТУ

Съгласно чл. 9 от Правилника²¹⁾ за структурата и организацията на учебния процес и правата и задълженията на студентите учебната работа със студентите в Университета е аудиторна и извънаудиторна според учебните планове и се извършва чрез: 1. лекции, семинарни и лабораторни упражнения; 2. курсови работи, курсови проекти, реферати, тестове; 3. учебно-изследователска работа; 4. работа по научни и практически задачи в екип с преподавател; 5. организирана и контролирана самостоятелна работа; 6. консултации; 7. практическа подготовка; 8. електронно обучение (e-learning) и видеоконферентна връзка (Приложение № 2 към правилника).

От Правила²²⁾ за разработване и утвърждаване на учебна документация се вижда, че неприсъствените периоди 70% са заложили като работа в интернет среда. Неприсъствените периоди се считат за специфична аудиторна заетост, като извънаудиторната заетост се разглежда отделно.

5.3. Правила и процедури за отчитане на академичната натовареност, специфична на ДФО аудиторна заетост

В Процедурата²³⁾ за планиране, възлагане и отчитане на годишната аудиторна заетост т. 1 е описана всяка учебна дейност, която може да бъде отчитана от преподавателите – лекции, семинарни упражнения, научни ръководства и т.н., но липсва учебна дейност, която да отчита специфичната натовареност на преподавателя в дистанционната форма.

6. Модел за отчет на академичната натовареност, специфична за дистанционната форма на обучение

На базата на направения анализ се предлага модел за отчитане на учебните дейности в дистанционна форма, който обхваща следните направления.

Направление 1. Промяна в задължителните атрибути за учебен план (и учебните програми на дисциплините) в дистанционна форма.

Аудиторната заетост в дистанционна форма би следвало да бъде два вида – присъствени периоди (до 30% от аудиторната заетост, предвидена за редовната форма на обучение по дадената специалност в учебния план съгласно чл. 11 на Наредбата за държавните изисквания за дистанционно обучение) и неприсъствени периоди (70%).

В аудиторната заетост (*присъствените периоди – до 30%*) се включват:

- лекции (изискват физическо присъствие);
- семинарни упражнения (изискват физическо присъствие).

В аудиторната заетост (*неприсъствените периоди – 70%*) би могло да се включи работа в интернет среда – синхронна и асинхронна;

- работа в синхронна среда (онлайн лекции и онлайн семинарни упражнения);
- работа в асинхронна среда – публикуване и дизайн на електронен учебен курс в платформа за дистанционно обучение (учебни ресурси и дейности);

– общият хорариум на работа в интернет среда (синхронна и асинхронна) да е 70% от аудиторната заетост в редовна форма, като двете среди (синхронна и асинхронна) се съчетават (или „смесват“), т.е. преподавателят в зависимост от спецификата на дисциплината си да определя тяхното съотношение в брой часове.

Направление 2. Промяна в годишната аудиторна заетост на преподавателя, като се даде възможност да се включат и специфичните за дистанционна форма учебни дейности.

Направление 3. Онлайн лекциите и онлайн семинарните упражнения, предвидени в раздел „Работа в интернет среда“ в учебния план, да се провеждат:

- по предварително обявен график (ден и час);
- във виртуална зала, планирана и организирана в платформа за видеоконференции.

За един учебен час от онлайн семинарно упражнение се считат 45 мин.

Пример

Дисциплината „Информационни и комуникационни технологии в обучението и работа в дигитална среда“ е задължителна за всички студенти, които се подготвят за учители (според Наредбата²⁴) за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“). В учебните планове за редовна форма на обучение в педагогическите специалности на Великотърновския университет най-често е с хорариум 30 академични часа (15 часа лекции и 15 часа семинарни упражнения).

Таблица 2. Примерно разпределение на часовете аудиторна заетост в дистанционна форма

Дисциплина	Аудиторна заетост в учебни часове (1 академичен час е равен на 45 мин.)				
	Присъствени периоди (до 30%)		Неприсъствени периоди (70 %)		
	Лекции	Семинарни упражнения	Онлайн лекции	Онлайн упражнения	Работа в асинхронна среда (видео лекции, видео упражнения, форуми, уикита и др.)
Информационни и комуникационни технологии в обучението и работа в дигитална среда	0	5	2	0	13 часа видео лекции 10 часа студентите усвояват учебното съдържание от практическите теми на курса в асинхронна среда в „Мудъл“

Моделът на разпределение на часовете за аудиторна заетост е апробиран през учебната 2019/2020 учебна година във Великотърновския университет.

Заклучение

Изложеният модел, разбира се, може да претърпи промени, но е наложително да има единно (регламентирано) правило за отчитане на специфичната аудиторна заетост на преподавателите, с което висшите училища ще отговорят на изискванията на НАОА, но и по този начин ще се направи крачка напред в посока повишаване мотивацията на преподавателите за работа в дистанционна форма.

БЕЛЕЖКИ

1. Наредба за държавните изисквания за организиране на дистанционна форма на обучение във висшите училища, приета с ПМС № 292 от 2.11.2004 г., обн., ДВ, бр. 99 от 9.11.2004 г. Сборник закони – АПИС, кн. 12/2004 г., стр. 380.
2. Критерии за оценяване на дистанционна форма на обучение, Приети от Акредитационния съвет на НАОА на 09.03.2017 г. – <https://www.neaa.government.bg/ocenjavane-i-akreditacija/distancionna-forma-na-obuchenie> (посетен на 25 февруари 2020).
3. Софийски университет „Св. Климент Охридски“, РД19-451/27.11.2019 – http://www.phys.uni-sofia.bg/vsichki/Zapoved-vyznagrazhdenia-honoruvani_i_shtatni.pdf?fbclid=IwAR0sX19KK6PUcCHDEi8odGIHgB_qqkQQmhh_KxarjwlrYC_Af0K3-dELok (посетен на 25 февруари 2020)
4. Софийски университет – Учебен план на магистърска програма „Информационни и комуникационни технологии в образованието“ за дистанционна форма на обучение https://www.uni-sofia.bg/index.php/bul/universitet_t/fakulteti/fakultet_po_pedagogika/uchebna_dejnost_bakalavri_magistri_doktoranti_sdk/magist_rski_programi/fakultet_po_pedagogika/pedagogika/informacionni_i_komunikacionni_tehnologii_v_образованието_redovno_zadochno_i_distancionno_obuchenie (посетен на 25 февруари 2020).
5. Югозападен университет, Център за дистанционно обучение – <http://disted.swu.bg/regulations/> (посетен на 25 февруари 2020).
6. Правилник за организиране на дистанционна форма на обучение в Югозападния университет „Неофит Рилски“ http://disted.swu.bg/media/12770/d1_pr_7.pdf (посетен на 25 февруари 2020).
7. Правилник за образователните дейности на Югозападния университет „Неофит Рилски“ http://disted.swu.bg/media/12752/pravilnik_swu_16-04-2014.pdf (посетен на 25 февруари 2020).
8. Правилник за организация, провеждане и осигуряване на електронни и дистанционни форми на обучение в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ – https://uni-plovdiv.bg/uploads/site/distance_learning/Pravilnik_DFO.pdf (посетен на 25 февруари 2020).

9. Правилник на Центъра за електронно обучение към Шуменския университет – <http://shu.bg/sites/default/files/rektorat/pravilnici/pravilnik-ceo.pdf> (посетен на 25 февруари 2020).
10. Правилник за учебната дейност на УНСС – <https://www.unwe.bg/Uploads/Main/Documents/%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%98%D0%9B%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%97%D0%90%20%D0%A3%D0%A7%D0%95%D0%91%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%90%20%D0%94%D0%95%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2.pdf> (посетен на 25 февруари 2020).
11. Инструкция за организиране и провеждане на дистанционна форма на обучение във военните училища – Министерство на отбраната https://www.mod.bg/bg/doc/podzakonovi_aktove/20070808_I3.pdf?fbclid=IwAR2m7VyLZxgU1qBY1gGP2CIYZTQiIOjuTav0kJjE4WWYNc2U86CO9so-9_U (посетен на 25 февруари 2020).
12. Нормативи на учебната заетост на преподавателите от Техническият университет – София, за учебната 2019/2020 http://www.tu-lovdiv.bg/content/files/normativi_2019_2020_498.pdf (посетен на 25 февруари 2020).
13. Официален сайт на Русенския университет – <https://www.uni-ruse.bg/education/students/e-plan-masters> (посетен на 24 февруари 2020).
14. Правилник за организиране на дистанционна форма на обучение в Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна http://www.mu-varna.bg/BG/cdo/Documents/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%B4%D0%B8%D1%81.%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0.pdf?fbclid=IwAR3ht9UObiоBD8DFP4SkN3gCtwevXYPu0s0g6K3aabpN0jv8fMOlq2YTuuI (посетен на 25 февруари 2020).
15. Учебен план на магистърска програма „Банков мениджмънт“, ОКС „Магистър“, Дистанционна форма, икономиисти – <https://www.uni-svishtov.bg/bg/education/master/magister-documentation/di/1045/%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%20%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D1%8A%D0%BD%D1%82> (посетен на 25 февруари 2020).
16. Официален сайт на Икономическия университет – Варна <https://ue-varna.bg/bg/subject/462> (посетен на 20 февруари 2020).
17. Официален сайт на Нов български университет <https://nbu.bg/bg/za-nbu/struktura-i-upravlenie/normativni-aktove> (посетен на 20 февруари 2020).
18. Стандарт за основните дейности на редовните преподаватели в НБУ <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjmo6ngme3nAhXCSRUIHczMChAQFjAAegQIBhAB&url=https%3A%2F%2Fnbu.bg%2Fdownload%2Fza-nbu%2Fnormativni-documenti%2FIV.T.2%2F4-2-standart-za-osnovnite-deynosti-na-red-pr.pdf&usg=AOvVaw0SsrT6eNhPjaFlqu-5Xz7R> (посетен на 25 февруари 2020).

19. Система за формиране и отчитане учебната заетост на академичния състав в дистанционна форма на обучение – https://uad.bg/files/custom_files/files/documents/norm_documents/2018/34-%20Sistema%20za%20formirane%20i%20otchitane%20na%20uch_zactost%20na%20AS%20v%20DFO_08_03-02_07_18.pdf (посетен на 26 февруари 2020).
20. ВУАРР учебните планове <http://www.vuarr-dist.com/index.php/site/pagemagister> (посетен май 2020).
21. Правилник за структурата и организацията на учебния процес и правата и задълженията на студентите ВТУ <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=385&f=385.pdf> (посетен на 25 февруари 2020).
22. Правила за разработване и утвърждаване на учебна документация във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Приети с Решение на АС № 3 от 20.03.2017 г., изм. и доп. с Решение на АС № 7/26.07.2017 г., доп. с Решение на АС № 9/25.09.2017 г. – <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=227&f=227.pdf> (посетен на 26.01.2020).
23. Процедура за планиране, възлагане и отчитане на годишната аудиторна заетост <http://www.uni-vt.bg/bul/getnbdoc.aspx?d=374&f=374.pdf> (посетен на 26.01.2020).
24. Наредба за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“ https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwjo_ODD8ufpAhXr0qYKHW7QBkwQFjAAegQIARAB&url=https%3A%2F%2Fwww.mon.bg%2Fupload%2F2331%2Fnaledba_kvalifikacia_uchitel.pdf&usq=AOvVaw0C1-wcmx-59pg9E8GIWh00 (посетен май 2020).

ЛИТЕРАТУРА

- Пейчева-Форсайт, Р. и др., 2009. Стратегия за развитието на електронното и дистанционното обучение в Софийския университет. В: Пейчева-Форсайт, Р. (ред). *Електронното обучение в България – политики, практики, тенденции*. София: Даниела Убенова.
- Пейчева-Форсайт, Р., 2014. *Електронното обучение в средното образование – възможности, реалност и илюзии*. София: ОФИС СПОТ.
- Пейчева-Форсайт, Р., 2012. За качеството на електронното обучение. В: *Четвърта национална конференция с международно участие по електронно обучение във висшето образование*. Свищов: Ценов.

REFERENCES

- Peycheva-Forsayt, R. et al., 2009. Strategiya za razvitiето na elektronното i distantsionното obuchenie v Sofiyski universitet. V: Peycheva-Forsayt, R. (red). *Elektronното obuchenie v Bulgariya – politiki, praktiki, tendentsii*. Sofia: Daniela Ubenova [In Bulgarian].

- Peycheva-Forsayt, R., 2014. *Elektronното obuchenie v sredното obrazovanie – vazmozhnosti, realnost i ilyuzii*. Sofia: OFIS SPOT [In Bulgarian].
- Peycheva-Forsayt, R., 2012. *Za kachestvoto na elektronното obuchenie. V: Chetvarta natsionalna konferentsiya s mezhdunarodno uchastie po elektronno obuchenie vav vissheto obrazovanie*. Svishtov: Tsenov [In Bulgarian].

SPECIFIC WORKLOAD OF TEACHERS WHILE CONDUCTING DISTANCE LEARNING – DEFINITION AND REPORTING MODELS IN SOME BULGARIAN UNIVERSITIES

Abstract. In the following article a comparative analysis is made between the reporting models on the specific workload of university teachers. The main aim of this article is to outline the most efficient methods and consequently to make a step towards suggesting a universal method, which is to support universities when it comes to fulfilling NAOA's criteria. This is expected to create an environment for increasing the motivation and commitment of teachers to design and build better quality e-learning courses.

Keywords: distance learning

✉ **Dr. Stoyinka Lazarova, Assoc. Prof.**

ORCID ID: 0000-0001-7467-2588

Dr. Lachezar Lazarov, Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0003-2659-1331

St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Veliko Tarnovo, Bulgaria

E-mail: s.lazarova@live.uni-vt.bg

E-mail: lazarov@live.uni-vt.bg